

Saint Nicholai Velimirovich: Understanding of War and Peace

Ilija Kajtez

Faculty of International Politics and Security Studies

University “Union — Nikola Tesla,” Belgrade

✉ ilijasbm@ptt.rs

Abstract: The author addresses two important issues in this paper. First, what is a man, and what makes a man great and globally-historically important? In the light of this issue, he writes about Saint Nicholai. The author asserts that the attributes of a great man are intellectual depth, the width of knowledge, the ability to reach God and ontological depths of the world, vails of time and historical human destiny through his action, creation, and writing. All men who are great deal with the issue of man, meaning of life, and inevitability of death. Great men dreamt of immortality in their own glorious ways. What is left behind these giants are permanent unsurpassed deeds and the power of ideas accepted in all ages. The author aims to highlight what makes a man great for his people and for humanity in total, and to what extent does St. Nicholai meet these strict and demanding conditions and criteria to be viewed as a great man; is he great for his people or even outside of these limits. In the second, main issue and part of the paper, the author examines the understanding of war and peace in Bishop Nicholai’s work *War and the Bible*. The focal point of the examination is the phenomenon of war and peace, and especially the perception of the Bishop’s biblical study of war and peace which differentiates his approach from many other approaches to the phenomenon of war. The theological perspective of the phenomenon of war and peace always implies that good and evil clash in war and peace, and that this conflict is planetary and omnipresent; some individuals are on the

side of justness, providence, light, and sanctity of life, while others side with the dark line of life which signifies the rule of evil in our world. According to the author, war is God's will, just as peace among men. Conflict and peace between nations, as well as spiritual harmony and dissonance in human souls, depend primarily on faith in the Lord. If one is in God's grace victory is secure. We ought to be reminded of the Christian understanding that the support of all people to one man is futile if he stands against God — on the other hand, he fears nothing if the will of God is on his side, even if all people are against him. In his book, *War and the Bible*, Bishop Nicholai claims that even in modern times the Lord of Armies decides the victor of every war, just as it was in ancient times. He claims that in modern war, just like in old times, the sinfulness of nations and national leaders and deviation from God's Laws inevitably brings defeat; in today's wars, just like in ancient conflicts, justfulness of nations and their leaders brings victory. Bishop Nicholai's key conclusion is that all wars, both ancient and modern, can only be understood and explained in a biblical light. He devoted his entire very valuable and useful work to this idea, over a hundred years ago.

Key words: war, peace, Bible, Nicholai Velimirovich, evil, good, violence, sin.

Поимање рата и мира код Светог Николаја Велимировића, српског великана

Илија Кајтез

Факултет за међународну политику и безбедност,
Универзитет „Унион — Никола Тесла“, Београд

Апстракт: Аутор у раду разматра два важна питања: прво, ко су велики људи и шта чини неког човека великаном света или светско-историјском личношћу, и у том смислу говори и о Светом Николају Жичком. Аутор настоји да истакне шта је то што чини једног човека великим у његовом народу и у човечанству и у којој мери Свети Николај испуњава те крајње строге и захтевне услове и критеријуме да се сма-

тра великим човеком. Тежиште у другом питању и главном делу текста јесте поимање рата и мира код Владике Николаја у његовом делу *Раи и Библија*. У средишту разматрања другог питања јесте феномен рата и мира, а посебно Владикино поимања рата и мира у светлу Библије, те питање по чему се такав поглед разликује од других многобројних приступа феномену рата и мира.

Кључне речи: рат, мир, Библија, Николај, велики човек, зло, добро, насиље, грех.

Николај Велимировић — велики човек српског (на)рода

„Човек је велики колико и циљ коме тежи.“

(Андре Жид, 1869–1951)

„Велики људи обично се израздијају у живоју,

ударајући љавом о ниски свод;

мали људи пролазе кроз живој не саињући се, не лудујући се.“

(Бождар Кнежевић, 1862–1905)

„Светији тељи свети ле и осветљавају јуји свима нама.“

(Ф. М. Достојевски, 1821–1881)

„Ум је фењер који човек носи пред собом,

а тењи је сунце које помрачује све.“

(Артур Шопенхауер, 1788–1860)

„Свака велика личности у ствари је ираична личности.“

„Велики људи прожејти су једном једином великом идејом.“

„Што год текаш. Везуј коце за небо.“

(Св. Николај Велимировић, 1881–1956)

Зашто је неко од људи велики човек? Или како би то рекао славни Хегел, светско-историјска личности.¹ Прво, велики чо-

---

¹ „Хегел говори да историју треба тумачити... у светлу подвига појединаца од светско-историјске важности. То су људи у чијим циљевима и намерама су оличене историјске... промене које тек треба да се одиграју у њихово време. Хегел ... пише да је Велики Човек главни инструмент Духа у историји... Историјске личности су... дивови људског рода... и све чега се до-

век мора бити својим делима (за)писан у веловима времена, историји свог и других народа, и да га никад не забораве људи. Мало је места у сазвежђу великана света. Мудро пише Ђуро Шушњић: „Не постоји много личности којима се можемо дивити. Време је ипак оскудно људима дивовима... Они су живи доказ да се дух свети јавља тамо где га нико не очекује. Као сенке корачају међу нама, уверене да нас отварају за истину и наду. Вечне личности ‘славна круна стварања’ јесу оно највише што је жена могла да породи.“ Одлике су великог човека² да је мисаоно дубок, спознајом широк, да у деловању, мислима,³ стварању и писању досеже до Бога⁴ и онтолошких дубина света, велова времена и историјске судбине људи. Сви великани баве се питањем човека, смисла живота и неумитности смрти.⁵ Они су на свој величанствен начин сањали о бесмртности. Иза великана трајно остају непревазиђена дела⁶ и снага идеја које прихвата свако време. Одли-

такну као магијом мењају заувек и трајно...“ Илија Кајтез, *Мисао и космос: човек у ипојрази за смислом живота* (Београд: Добротољубље, 2018), 241–242.

² „... Оно што је велико увек је заробљавало... душе људске... Заробљеници онога што је велико... су писали и историје народа, пишући у ствари историје великих људи...“ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, Библиотека „Теодул“, књ. 4 (Зрењанин: Петровград, 2002), 9.

³ „Конфучије рекао је: ‘Лако је радити, тешко је мислити’“ — Николај Велимировић, *Животи Свејој Саве* (Линц: Православац, 2003), 11.

⁴ Различити су путеви људски до служења Богу. Неко Господа спознаје срцем, музиком, добротинством, градитељством. Неко стиже до Бога чистом вером, разумом, речима, страдањем и науком. Људска намера и искрена Љубав одређују који је Пут добар. Путеви су људски разноб(р)ојни. Суд је Његов и награда је Његова.

⁵ „... Кад осетимо васиону над собом, и тежак притисак ћутљивих небеса, кад наше шетње по нагло множећим се грбовима наших пријатеља постану дуже и дуже, тада ћемо осетити потребу за једном вишом вером ван вере у човека, потребом за једним моћним савезником у једној религији...“ Милисав Протић, *Николај: Био-библиографија, 1880–1941*, Сабрана дела, књига I (Шабач: Издање Епархије шабачке, 2012), 589.

⁶ „Вредно људско дело никад не умире. Време је савезник генија. Када су у питању великани света важи један неписани закон живота да су били прогоњени, несхваћени, понижавани, затварани и злостављани од савременика... и они су не једном на путу вечите светлости... и телесно страдали.“ Кајтез, *Мисао и космос*, 226.

ка великих људи, не свих, јесте скромност.⁷ Николај пише: „Лако је... с људима се борити и трпети кад се мора. Али... се са собом ухватити у коштац; своју вољу... очеличити... пред својим телом милијарде људи дрхће, мазе га, покоравају му се...“⁸ Великан света о сваком питању има самосвојно, оригинално и синтетичко поимање, и он у најбитнијем одскаче од савременика, претходника, супарника и следбеника. Оно што остане иза великог човека, као писани траг, подвиг, дело и проналазак временом добија нову дубину, значење и живот. „Сабор великих људи припада своду бесмртних светова, Богу драгих људи, они су брижни очеви народа и миљеници векова... малом братству и обитељи Духа чине част и робови и сенатори и велики владари (Епиктет, Сенека и Марко Аурелије)... сужњи и патријарси, ... и војсковође, грешници и светитељи, песници и научници, устаници и људи презрени од светине, али миљеници Космоса. Вође света су светиници... векова, лично име народа и... покретачи људске историје. Сваки велики мислилац је сажео у себи све основне проблеме једног времена али и пророчки наговестио и... време које... долази... и које је он... дубокоумношћу спознао и то... чини неке људе великим... и целовитим...“⁹

Геније је велики просејач свог времена, и када великан света говори о пролазним стварима и друштвеним појавама он снагом свога ума домаша непролазно, вечно и трајно. Оставити неизбрисив траг то једино може велики човек. Генијалног човека признаје време као непристрасни судија Свега.¹⁰ Обични људи виде пролазност и споредност, а ге-

⁷ Присетимо се само најпознатијих: Исуса Христа, Буде, Гандија, Манделе, Толстоја, Фрање Асишког, Канта, Спинозе, Сократа. Бенџамин Френклин, један од отаца Америке, написао је: „Скромност — опонашај Исуса и Сократа“.

⁸ Миливоје М. Јовановић, *Монах Калисти* (Београд: Нова Искра, 2011), 63–64.

⁹ Кајтез, *Мисао и космос*, 240.

¹⁰ „Нема сумње да су под вишим благодатним утицајем векови ткали ткиво за генија Николаја, највећег српског сина од Светога Саве до данас... За рођење сваког... генија нужни су... векови. Зато су генији најређи синови човечанства. Нарочито религиозни генији.“ Др. Димитрије Најдановић, „Епископ Николај“, у Протић, *Николај: Био-дидлографија*, 576–577.

није сагледава суштину, битност и трајност. Великан света има очи за мало и велико, ситнице и битнице, и свему даје лични печат. Геније света насупрот пролазности земаљске славе јасно уочава вечни Смисао.¹¹ Историја наталоженог људског духа показује да нека важна питања света никад не застаревају. Великом човеку све што не сеже ка универзалном сувише је тесно, свака хијерархија и људске слабости, земаљски окови су за генијалног човека велика мука јер он говори не речима земље него речима неба и новог времена. Генију треба Слобода да искаже целовиту снагу и зато је велики човек увек самосвојан, чудан и често неприхватљив. Пророк који мора да плати своју визију и снове. Великан света има следбенике, поштоваоце и обожаваоце, али и људе који га жестоко нападају, оспоравају, страшно мрзе и прогоне. Када се расправља о генијима нема смиренних речи.

Правило је да великане света на неки свој начин, само Њему докучив и разумљив, Бог одабере¹² и просветли, упуту у тајне и важности света и да им догађаји народни и/или светски иду на руку да увек буду у магици збивања и судбоносним данима света. Иначе се људска величина, изузетност и слава најбоље препознаје у бурама и олујама света. Многи великани света су прележали тешке болести¹³ и избе-

¹¹ „Таштина над таштином, све је таштина’ записао је двадесет један век пре Растка један стари цар, који је био огрезао у задовољства овога света... индијски принц Гаутама Буда, живео је животом веселим и пуним задовољства. Имао је сина и жену. После своје тридесете године, он се разочарао у тај живот, напусти свет и породицу, па се повуче у шуму као просјак–монах... савременик нашег принца, Фрањо Асишки прошао је кроз све загађене воде развратног живота, пре него што се освестио, и ради љубави према Христу напустио све то варљиво шаренило света... Растко је у својој седамнаестој години сагледао сву таштину света...“ (Мат. 10, 37). Св. Николај Жички, *Живой Свѣтой Саве*, 17–18.

¹² Свети Николај о томе говори на свој јасан начин: „... не узимајући у обзир ситне човечије планове, Бог има у виду свој велики, одређени план за своје изабранике“. Св. Николај Жички, *Живой Свѣтой Саве*, 33.

¹³ „Николај је први пут као дете од годину дана био уцењен од хајдука. Други пут је полумртав извађен из реке у којој се ... купао. Трећи пут када је сахранио брата умрлог од дезинтерије 1909... и сам добије исту бо-

гли смрт где други људи страдају. Лав Толстој „у мају 1862... бежи у самарске степе да се лечи кумисом. Он је... веома болестан, омршавео, чак се топио пред очима свих. Сенка галопирајуће туберкулозе која ја убила два његова брата, прати га...“¹⁴ Толстој је тада још далеко од славног писца. „Зими 1901–1902. године Толстој је двапут умирао на Криму... После упале плућа (...у то време, кад није било антибиотика, то је била смртоносна болест), он је одмах добио и трбушни тифус. Оздрављење Толстоја и то што је... проживео још осам година, било је право Божје чудо...“¹⁵ Толстој је Божјом милошћу, као и Николај и други велики људи претекао.

Великани света теже духовном савршенству.¹⁶ Највећи број великана света су врло скромни, до границе аскетизма.¹⁷ Николај је био монах, а монах је друго име за аскетизам и духовни подвиг. „Већину свога слободнога времена, целог свога века, Владика Николај је употребљавао за молитву и рад, рад на писању... Владика је спавао... четири и по сата...“¹⁸ Има мишљења да се велики људи препознају још од малих ногу и да су (пред)одређени за велика дела: својом на-

лест... После три недеље лечења... стање Николине болести тако да га једино Бог може спасити... Господ је помагао своје слуги. После шест недеља... боловања он је... оздравио...“ Најдановић, „Епископ Николај“, 580.

¹⁴ Павел Басински, *Лав Толстој: декриво из раја*, превела с руског Љубинка Милинчић (Београд, Руссика, 2014), 156.

¹⁵ Басински, *Лав Толстој*, 532.

¹⁶ „... живот духа... био је живот Владике Николаја за све време његова живљења... Тај живот духа давао је особити отисак целом његовом животу и раду... Тај свет давао му је могућност да се одржи и тамо, где су се други без... боја предавали... Он му је осветљавао све...“ Владимир Мајевски, „Смрт Владике Николаја“, у Протић, *Николај: Био–библиографија*, 556.

¹⁷ Руски филозоф Николај Фјодоров „... по целу годину је ишао у истом кратком капутићу. Називали су га ‘московским Сократом.’ Био је апсолутни аскета — живео у тесној собици уз библиотеку, спавао на голим даскама простирући себи тај исти капутић... Толстојев син Иља, рекао је да ‘ако постоје свеци, они би морали да изгледају управо тако’... Толстој је... о њему написао ‘Николај Фјодорович је светац... Нема рубље, нема постеле’“. Басински, *Лав Толстој*, 352–353.

¹⁸ „Сећање Еп. Јована Велимировића на Епископа Николаја“, у Протић, *Николај: Био–библиографија*, 475.

дареношћу¹⁹ и што прележе тешке, неизлечиве болести, или да се спасу где се човек спасити не може од великих животних недаћа и пошести и да им за живота историјске прилике иду на руку да могу показати свој дар, обдареност, визију и изабраност од Бога. Велики човек припада свом народу²⁰ али не само њему јер су идеје, вредности и веровања генија општељудске и универзалне. Такав је био и Владика Николај.

Амбиције Николаја су биле лековите за светосавље, православије и хришћанство. Српска теологија је према мишљењу и деловању Николаја морала имати „неискључиви и широки дух поште и љубави према свима народима.“²¹ Велики човек нужно, по природи ствари, мора надилазити границе свог народа, којем по корену и у основи припада идејама и духом. Епископ будимљанско-никшићки Јоаникије пише: „Светог Саву Црква прославља као равноапостолног и васељенског светитеља који нас је одуховио и укључио... у заједницу... цивилизованих народа и у наднационалну заједницу... свете, саборне и апостолске Цркве. Његовим стопама су ишли сви наши велики преци, ... трудећи се да нас обједине, просвете и освете, и... обезбеде лепо и сигурно место међу... народима Европе и света. Када идемо за Христом... апосто-

¹⁹ „Срећом горостаси света... Аристотел, Хегел, Хајдегер, Достојејски, Шекспир на време препознају свој плодносни дар и његовој изградњи посвете свој целокупни живот. Све што је Бог даривао Човеку и великанима света није без неког великог разлога, ... него да се изузетна вредност генија и Именског Човека пренесе као најлепши дар на нова поколења... Благословен је... народ који је имао у својим недрима такве великане света...“ Кајтез, *Мисао и космос*, 265–266.

²⁰ Николај је 1912. године био послат у Сарајево где се славила годишњица листа „Просвета“. „Ова прослава окупила је ... сву српску интелигенцију из Херцег Босне... Николај... се срео са најодабранијим представницима Срба: Ђоровићем, Дучићем, Шантићем... А како пише Дедијер у своме делу „Сарајевски атентат“ на Николајевим „Беседама под гором“ су се Босанци заклињали као на јеванђељу...“ „Сећање Еп. Јована Велимировића на Епископа Николаја“, 472.

²¹ Николај Велимировић, „Национализам Светога Саве“, *Православље: оџан Удружења српској православној свешћенствој Архиепископије београдско-карловачке*, год. II, бр. 4–5 (1935): 102–109.

лима и Светим Савом, Његошем и... Николајем, Теслом и Пупином,²² ми се нећемо... делити и завађати, него обједињавати... снажити и допуњавати...“²³ Николај је велики човек и спада у громаде не само светосавља,²⁴ него и православља и хришћанства. У српском народу који је примио веру пре осам векова као светионици молитвом и пером се истичу светиље Сава, Николај Жички и Јустин Ђелијски. Овим редом, редоследом, важењем и значењем. Јустин је поштовао Саву и Николаја,²⁵ Николај Светог Саву, а сва тројица највише Исуса Христа. Важно је да се схвати и прихвати да се молитва²⁶

²² Михаило Пупин о Николају пише Николи Пашићу: „... он заиста и верује оно што проповеда... цео рад свих Срба које је данас Србија послала у Америку не вреди ни стотинити део оног успешног рада који је Епископ Николај до данас извршио...“ Уп. „Писмо Михаила Пупина“, у Протић, *Николај: Био-добиографија*, 569–570.

²³ Владика Јоаникије, Епископ будимљанско-никшићки, „Литије су мелем за братске ране“ (интервју Епископа будимљанско-никшићког Јоаникија за лист *Печай*), разговарала Наташа Јовановић, *Печай: лист слободне Србије*, година XIII, бр. 606 (16. фебруар 2020).

²⁴ Доктор Анка Гођевац у *Гласнику српској историјско-културној друштва Његош* пише да када говоримо о Његошу и Николају Велимировићу ми имамо: „стално пред очима једног и другог, те две велике владике, та два религиозна песника, два духовна самотника и визионара, два велика празника Српства.“

²⁵ „Обзидана народним телом, столећима је наша народна душа муцала и мучила се тражећи језик којим би одзборила своје болове, своје туге, своје чежње и своје молитве. И нашла је свој језик, нашла у *Преосвећеном Николају*. Кроз њега наша муцава душа проломила се у ридање, како не виде наше око, у речите молитве какве не чу наше уво.... Он је стил, благодатно раскошни стил душе. Он говори, никада у нас није тако говорио човек. Он се моли; никад се у нас није тако ... молио човек... Од Светог Саве до данашњег дана наше Православље није имало речитијег и моћнијег исповедника од... Николаја... Он молитвом мисли, молитвом философира... Он молитвом осећа Бога... Он говори о Христу зато што живи Њиме...“ Јеромонах Јустин (Поповић), „Осврт на Николајеве *Молитве на језеру*“, у Протић, *Николај: Био-добиографија*, 567–568.

²⁶ „Сваке године је Владика посећивао Св. Гору... Са... пустињацама је проводио по читаве ноћу у молитви, читању и разговорима... Све... пустињаке на Светој Гори је познавао и радо приман код њих на разговоре... Владика је познавао све велике и познате духовнике тога времена... Владика претворио... Охридску митрополију у испосницу... Владика је био у молитвеној келији... навикао да цео живот проведе у молитви...“ „Сећање Еп. Јована Велимировића“, 479.

и перо²⁷ не искључују него подржавају и (на)допуњују. Лепа реч, молитва и наука не противрече већ се допуњују код великана света. Епископ Јован (Максимовић)²⁸ и српски великан Слободан Јовановић²⁹ прелепо пишу о Владики Николају. Увек о великом човеку најбоље, најгачније и најдубље сведоче други великани, јер се дух сличном духу (об)радује.

Николаја је красила невероватна радна енергија и посвећеност својој мисији³⁰ што је одлика великих људи. Толстој

²⁷ „Слободно време... Николај посвећивао је... научном и књижевном раду. И тај рад представља највиднију, најбогатију страну његове делатности... У њој су се најбоље пројавили њему својствени таленти: опширност знања, ученост и трудољубивост... Владика је писао... непрекидно и о различитим питањима... Перо његово није знало за умор... Писао је на српском, руском и енглеском, бивало је да је писао и на немачком...“ Мајевски, „Смрт Владике Николаја“, 559–560.

²⁸ „Растући телом, још је више растао духом... и... напајао наукама... Није он тежио само да много зна, тежио је да постигне Истину. Чврст у вери Православној, он је тежио да и умом постигне оно што даје вера... Уколико је растао разумом, утолико је растао и духом... постао је велики Учитељ Цркве Православне... мудри Пастир, духовни Вођа Србије, Стуб... Отаџбине, Апостол Православља... Николај је ушао у ред великих црквених писаца... Он је украс и слава Српске Цркве, али истовремено припада и целој Православној Цркви. Као што је за Светог Јована Златоустог рекао Свети Прокло: да му само други Златоуст може одавати достојну хвалу, исто тако и... Николаја може похвалити само раван њему.“ Св. Владика Јован (Максимовић), „О Светом Владици Николају“, у Протић, *Николај: Био–библиографија*, 549–550.

²⁹ „С... Николајем нестала је... велика личност из српског националног живота... Као књижевник, он се... уврстио међу наше најбоље писце... Као проповедник, он је утицао на слушаоце... чудним личним магнетизмом... У току Другог рата, по патњама у немачкој тамници, заслужио је да се помиње уз монахе мученика из Првог устанка. Ко... је имао прилике да га... упозна, имао је утисак да је то редак и необичан човек. Изгледало је да... он живи ван... света... у некој духовној самоћи... тајанствена страна његова карактера била је знак... дубљих духовних моћи које нисмо у стању да... разумемо, и за које се само код доиста великих људи наслућују.“ Слободан Јовановић, „О Епископу Николају“, у Протић, *Николај: Био–библиографија*, 547–548.

³⁰ Оно што је човеку најважније никад не запоставља и никакве животне околности не могу довести у питање његову посвећеност мисији живота: „Пророк Илија никад не рече: глад ми смета да будем послушан Богу! Нити цар Давид рече: круна ми смета да будем послушан Богу!“ Николај Велимировић, *Мисли о добру и злу* (Нови Сад: Арт принт, 1999), 69.

горостас из Јасне Пољане: „Од самог почетка... он почиње... доследни рад на себи, чији ће резултат бити феномен касног Толстоја... сваки покрет био је увежбан, разрађен, осмишљен и... изражавао идеју.“³¹ Великани света у својим пољима деловања су и велики лидери, вође: војничке, државничке, духовне или верске.³² Великани света су и градитељи и највећи део њих подиже, успоставља нове институције, законе, зграде, манастире, земље, војске. Николај као монах и писац је и велики неимар.³³ Велики људи за живота бивају прогоњени и затварани. Николај је у окупацији отеран из Жиче у Љубостињу³⁴ и Војловицу,³⁵ да би рат окончао у Дахау. После логора постаје емигрант у САД. Српски епископ у Америци, Дионисије, није показивао никакву пажњу Николају. Срећом прискачу у помоћ Руси. У руској Семинарији он је предавао³⁶ до смрти. „Оно што су некада... стари хришћа-

³¹ Басински, *Лав Толстој*, 75.

³² Филозоф Берtrand Расел налази да су храброст и самопоуздање као и здраво расуђивање у тешким моментима честа својства великих лидера. Он разликује две врсте лидера: попут Кромвела и Лењина, који имају дубоко, скоро религијско уверење да служе историјским циљевима и друге попут Наполеона које сматра војницима среће (фортуне).

³³ „У времену од 1926. године почиње... богомољачко монаштво у Српској... Цркви које ствара... Николај. *То је ново и мушко и женско монаштво*, ... обнова монаштва у Српској Цркви... је Николајево бесмртно дело... Организовао је владика сиротињску кухињу... сиротиште за децу... Владика је себи поставио два циља: учинити Жичу епархијским центром, а Овчар и Каблар претворити у монашку колонију, у Српску Свету Гору... У Жичи је... створио... велику библиотеку... подигао цркву у родном Лељићу...“ „Сећање Еп. Јована Велимировића“, 481–505.

³⁴ „Годину и по дана... у Љубостињи испуњена је сталним владичиним радом — писањем... Написао је... врло много... *Теодул, Српски народ као теодул, Средњи систем, Индијска њисма... Сјослов о љубави, Зидане Љубосјинице, Песма у десетерцу* ...“ „Сећање Еп. Јована Велимировића“, 509–510.

³⁵ Велики људи не губе време, без обзира на околности и прилике... „У Војловици... Владика Николај се латио једнога великога... посла, на који се годинама накањивао, да исправи превод Новог Завета од Вука Стефановића Караџића... За цело време од скоро две године он је... радио на томе. И завршили су исправку целог Новог Завета.“ „Сећање Еп. Јована Велимировића“, 518.

³⁶ „Владика Николај... испуњавао је... своје дужности са изузетном љубављу. Зато је и оставио... дубоки траг у душама слушаоца... на целу њихо-

ни... говорили за Ап. Павла: 'Павлова уста — Божја уста' и обратно: 'Божја уста — Павлова уста' поновило се... када се у Српској Цркви појавио др Николај... за кога се са правом... може рећи: 'Николајева уста — Божја уста' и: 'Божја уста — Николајева уста'. И као што су у Христово време Јевреји говорили за Његову божанску проповед: 'Овако што до сада ми нисмо слушали' тако се... понављало иза сваког Николајевог говора и проповеди:³⁷ 'Никад нисмо слушали оваквог беседника'... Владика као беседник није... глумац... већ је... говорио спонтано, ауторитативно, као... пророк из облака... У беседништво је унео топлину, живот, одушевљење... непосредност и убедљивост... свака његова беседа је нешто ново и оригинално, јер Николај је своју виртуозност у беседништву показао не само у теми и идеји... беседе, него и у... обради њених делова...³⁸ Умро је у изгнанству.³⁹

ву... животну делатност... лекције... Николаја нису носиле карактер блиставих фраза, учених термина и иностраних речи; ... Али су зато задивљивале дубином... огњеном вером, необичном јасношћу објашњења... која је напомињала о огромном знању и религиозном искуству предавача...⁴⁰ Мајевски, „Смрт Владике Николаја“, 554.

³⁷ „И кад је београдска штампа објавила да ће... Николај беседити... у Саборној цркви... тешко је било наћи места у цркви. Елита Београда... чак и краљ, дошли су да чују беседу... Пред Први светски рат, — пише у „Искри“⁴¹ Божидар Пурић, 'Николај је већ стекао репутацију највећег српског беседника свих времена. Његово име прочуло се и ван граница, те је сматран највећим проповедником модерне православне цркве...'“ Најдановић, „Епископ Николај“, 580–582.

³⁸ Протић, *Николај: Био-библиографија*, 603–605.

³⁹ „Када је вест о његовом упокојењу била објављена у Београду, сва црквена звона у граду зазвонили су истовремено... А нису само Срби оплакивали драгога оца и вођу, већ и безбројни верници православне заједнице... Владо је многим језицима и био доктор теологије и философије... био је први свештеник који није припадао Англиканској цркви а који је проповедао у Катедри Св. Павла и у Вестминстерској опатији... провео је четрнаест месеци са Патријархом Гаврилом у концентрационом логору Дахау... Због комунистичког система... није му било суђено да икад више види своју Отаџбину... А што се тиче... његовог заточеништва у концентрационом логору (Дахау), он је говорио да је Бог био присутан са њим у затвору... Епископ Николај је свагде сведочио оно што је вечно. Чудесан човек — да! ... Он је био пророк Божији...“ Џорџ Бел, англикански бискуп, „Беседа о Епископу Николају“, у Протић, *Николај: Био-библиографија*, 571–575.

На крају овог поглавља могли бисмо навести речи славног Мартина Хајдегера, а које се могу односити и на Николаја као и на сваког великог човека и историјску личност: „Аутентичан живот изискује... да себе видимо унутар контекста историјског времена, јер не можемо умаћи од чињенице да су наши животи везани условима и погледима на свет које смо наследили из прошлости. Људска бића су бачена у свет који нису сама направила, она живе у... друштву које носи терет прошлости и напетости и сукоба садашњице. Без познавања тих услова, ... догађаји и ствари увек ће нам се наметати, а ми нећемо имати храбрости да одбијемо конвенције које нисмо сами створили... Да би живео аутентично, каже Хајдегер, појединац мора да се јасно суочи с проблемом бића; ... човек мора да одреди сопствено постојање, створи сопствене могућности и изврши изборе и створи нешто чему би био одан... Избор, каже Хајдегер, није само ствар ослобођене мисли, јер је људско створење више од свесног спознајног субјекта. Аутентични живот обухвата осећања, као и интелект; то је прави израз човековог читавог бића.“⁴⁰ Свети Николај је имао храбрости, одлучности и одважности да следи Божји пут и да новостворене друштвене концепције и идеолошке конвенције одбаци уз велике личне жртве и трајна жртвовања. Уз све напред наведено сјајно иду и мисли Карла Јасперса који каже да природа појединца „представља домен неограничених могућности“ као и да људска природа испољава се у одважности да корача стазама које човек сам бира, а од којих „ниједна није прописана нити важећа.“⁴¹ Тако је кроз живот корачао, вођен Божјом вољом, Епископ Николај Жички.

Професор Ђуро Шушњић наводи речи Димитрија Богдановића из његове књиге *Ликови свейишцеља*: „Историјска веродостојност, историчност једне личности није само у њеном

---

⁴⁰ Marvin Peri, *Intelektualna istorija Evrope*, preveo sa engleskog Đorđe Krivokapić, Biblioteka „Agora“ / [Clio] (Beograd: Clio, 2000), 604.

⁴¹ W. Warren Wagar, ed., *Science, Faith and Man: European Thought Since 1914*, Document History of Western Civilization (New York: Harper Torchbooks [Palgrave Macmillan], 1968), 129, <https://doi.org/10.1007/978-1-349-00381-5>.

стварном, материјалном постојању, није у томе што је тих и тих година живео такав и такав човек, и умро без икакве сумње. Историчност је и у духовној егзистенцији једне личности: личност постоји у свести људи, у историјској свести народа. Она је присутна и дејствена, и то је чињеница, историјска чињеница већ сама по себи... Ваљда се сва синтетичка свест народа о једном типу или идеалу понашања сабере око једног лица и тада то лице постаје симбол, духовна стварност стварнија од саме биографске подлоге на којој је саграђена.⁴² Такав је био и наш Свети Николај Жички.

Владика Николај — промишљања о рату и миру у његовом делу *Рај и Библија*⁴³

„Срце владаочево је у руци Божјој. Владалац је род историје. Историја... служи се сваким ѿренуѿком владаочевој живоѿи као оружјем за своје циљеве. Рај је дело онога који уѿравља људима и светиовима.“

(Лав Толстој, 1828–1910)

Рат је једна од највећих загонетки у људској историји.⁴⁴ Нема ни једног озбиљнијег филозофа, научника, мислиоца, државника и војсковође, чак и верског великодостојника који

⁴² Ђуро Ђушњић, *Svetac kao metafora* (Београд: Ћигоја штампа, 1997), 7–8.

⁴³ „У америкаком граду Вилиамстауну 1927. године, беху сабрани представници многих раса и народа земаљских на конференцији, на којој се... већало о могућности мира... Њима... цењеним пријатељима, посвећује писац, као... са-трудник... књигу о рату у светлости Светог Писма...: књигу на коју ће се у време затишја гледати с равнодушношћу, но, која ће се у време ратне буре тражити и читати с разумевањем.“ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 8.

⁴⁴ „Ниједна политичка доктрина до сада није могла скинути вео са... страшне мистерије, што се у животу људском назива ратом. Ни политичари, ни државници, ни војници, ... ни... природњаци, нису нам до данас пружили ни издалека... озбиљно решење суштине рата, његових правих узрока и сврха. О томе се до сада или ћутало или пристрасно говорило. Понекад ми се учини да је рат... скопчан с дубоким и невидљивим кореном живота... на земљи...“ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 15.

се, на овај или онај начин није бавио питањима рата и мира. Рат и мир су онтолошке димензије Човека.⁴⁵ Све монотеистичке религије света су се бавиле ратом и миром. Рат је судбина и долина суза Човека, а мир је његова чежња, живот и сан, као и Утопија. Нити ће некад престати рат и ратовање нити ће пресахнути људска загладаност у пределе Мира. Свети Николај је као мудрац, као човек свога народа, као верник и као страдалник не само да је о рату промишљао теоријски него га је он на својој кожи и ратном судбином свог и других европских и светских народа на најдиректнији начин (спо)знао и осетио. И онда је његов мудри поглед био окренут према извору и светлу Живота према Господу и Библији и ту је тражио одговоре загонетке рата и мира. У наукама поглавито у социологији се за тај поглед говори као о теолошком погледу на рат поред многих других теорија рата који су се развиле. Лав Толстој⁴⁶ износи теолошко схватање узрока, вођења и завршетка рата⁴⁷ где се суштина тог приступа рату исказује не као о друштвеном и историјском феномену већ изразу божје воље. „Толстој сматра да је историја фаталистичка и да 'ток светских догађаја одређује се одозго' и њиме управља 'провиђење' које је некад покренуло читаву ... машину и све људске масе... потчињавају се од

---

⁴⁵ Решити тајну рата значило би решити тајну Човека, а има преко шездесет дефиниција човека и ниједна до краја као и све заједно не могу да реше Тајну Човека него само осветљавају један угао и једну раван Човека. И такав Човек води рат.

⁴⁶ О Толстојевом поимању рата и мира видети шире: Илија Кајтез, *Мугросић и мач: филозофи о тајнама мира и раја*, Библиотека „Војна књига“, књ. 1757 (Београд: Медија центар „Одбрана“, 2012), 598–643.

⁴⁷ Достојевски у роману *Браћа Карамазови* у делу „Легенда о великом инквизитору“ излаже идеју о узроцима ратова, сматрајући да њих проузрокује потреба човека за свеопштим потчињавањем. „Због свеопштег потчињавања, људи су уништавали један другогач мачем. Они су стварали богове и позивали једни друге: 'Оставите своје богове па дођите да се поклоните нашим, иначе смрт вама и боговима вашим!' И тако ће бити до скончања света, чак и када нестане богова са света: свеједно потчиниће се идолима“. Фјодор М. Достојевски, *Браћа Карамазови*, књига I, превео с руског Јован Максимовић (Београд: Рад, 1975), 327.

памтвека датом импулсу...⁴⁸ Толстој врло јасно и директно истиче: „Рат је најтеже потчињавање човекове слободе законима божјим.“⁴⁹ Они који прихватају улогу божјег провиђења у историји народа говоре: „... На питања каквим су начином поједини људи принуђавали народе да раде по њиховој вољи... историчари су одговарали... тиме што су признавали вољу Божанства, која је потчињавала народе вољи једног изабраног човека... и тиме што су признавали да... Божанство упућује ту вољу изабраног човека унапред одређеном циљу. Тако су та питања решавана вером у непосредно учешће Божанства у људским пословима.“⁵⁰ Аутор у уџбенику *Социологије* за кадете Војне академије обрађује етичка, биолошка, геополитичка и становишта марксиста о рату као и савремене теорије о рату: глобалистичка, војноелитистичка, неокортичка, технолошко–информатичка, сукоб цивилизација.⁵¹ Треба знати о сајбер и хибридном рату.

Откуд супротстављене теорије о рату? Зато што је човек вишеслојан, сложен, и са различитим интересима, погледима и вредностима живота.⁵² Неки који су апологете

⁴⁸ Н. К. Гудзи, „Предговор“, у Лав Николајевич Толстој, *Рај и мир*, I, превели Милован и Станка Глишић, Библиотека „Просвета“ / [Просвета, Београд], књ. 180 (Београд: Просвета, 1974), 5–22: 12–13.

⁴⁹ Толстој, *Рај и мир*, I, 313.

⁵⁰ Лав Николајевич Толстој, *Рај и мир*, IV, превели Милован и Станка Глишић, Библиотека „Просвета“ / [Просвета, Београд], књ. 183 (Београд: Просвета, 1974), 323.

⁵¹ Видети шире: Илија Кајтез, *Социологија*, Библиотека „Војна књига“, књ. 2184 (Београд: Медија центар „Одбрана“, 2019), 717–775.

⁵² „Такав човек води рат. Рат не воде појединци... него родови, племена, народи, савези народа, нације и државе... То није појава од данас и јуче него прати човека од почетка историје. Ратови не трају један или два дана, него и до невероватних сто година. У њима се користе сва... најмодернија средства државе (дозвољена и недозвољена), све људске снаге, материјална, техничка и економска добра. У најискључивији оружани сукоб су без остатка... укључене, све димензије човека, државе и друштва. Рат у себи обухвата и мит, и веру, и историју, и наслеђе, и психологију масе, и употребу истине, превару, ратна лукавства и многе лажи, различите интересе, људски хероизам и срамне издаје. Све је то рат. И много више од тога... Он је стање целог друштва у условима оштрог конфликта.“ Кајтез, *Мудрост и мач*, 20.

рата сматрају да је рат стални пратилац човека кроз историју и да ће рат трајати докле постоје и људи. Однос према рату код људи има две крајности које су најлепше изразили Херодот и Хераклит. Они који нападају рат као зло у свету могу навести Херодота: „Нико, наиме, није толико луд да пре изабере рат него мир, јер у миру деца сахрањују своје очеве, а у рату очеви децу.“ Људи који су апологете рата наводе мисао славног филозофа Хераклита коју у фрагменту 53. пише: „Рат је отац свих и краљ свих, и он једне избаци на видело као богове, а друге као људе, једне учини робовима, друге слободнима.“ Човек је највећи проблем рата. Николај јасно поима човека као лик Божји, а Исуса Христа као Свечовека.

Рат је изузетно важна друштвена појава која прати човека кроз целу историју, без обзира на све промене које је доживело друштво у материјалном, техничком, културном, научном, политичком и моралном смислу. Историја човека је углавном историја ратовања. Славни Хегел пише: „Срећне стране у историји су празни листови.“ Историјски подаци говоре да су оружани сукоби међу заједницама стари колико и човек и да су примитивна оруђа коришћена и за рат. Учесталост и оштрина оружаних сукоба у историји стално расте. Без обзира на све веће људске жртве, разарања материјалних и духовних тековина, политичких промена у свету, појаве атомског оружја, позивања на човечност, морална начела и верске догме, рат је остао стално средство за решење спорова међу државама и народима. Бутул (Bouthoul) пише: „Услови се мењају али рат остаје.“ Рат је неизбежан и вечан, као што песимистично тврди Моренгтај: „Рат је вечита борба за моћ у простору и времену.“ Много је људи кроз историју желело да реши загонетку рата. Један истраживач је тврдио да је „рат највећа нерешива загонетка у политици.“ Неки аутори узроке рата траже у човеку (његовој биолошкој, психолошкој или инстинктивној природи). Други тврде да су узроци рата у верским, економским, културним и политичким одликама друштва.

О рату су писали од давних дана најмудрији људи света. Расправе о рату настајале су у старини: у древној Кини од Сун Цуа написана је *Вешијина райиовања*, хеленски историчар Тукидид написао је *Пелойонески райи*, римски историчар Апијан *Римске ірађанске райиове*, у грчкој колевци филозофије ратом се занимају славни филозофи Хераклит, Платон и Аристотел.⁵³ Хришћани имају свој јасни поглед на рат. Свети Августин и Тома Аквински сматрају рат богоугодним делом и говоре о праведном и неправедном рату. Апологета рата је Николо Макијавели. Великани мисли који су заговорници мира су Данте и Еразмо Ротердамски. Касније филозофи као што су Прудон, Хегел и Ниче сматрају да је рат морална, прогресивна и вечна категорија. Њима се придружује Спенсер са биологистичком теоријом рата. Ратом се бави и Малтус са позиција демографске теорије, а о рату имају своје ставове Маркс, Енгелс и Лењин. О рату говори и најпознатији теоретичар рата фон Клаузевиц (Klauswitz) који тврди да је рат „сукоб великих интереса који се решавају крвљу“. Гроцијус, утемељивач међународног права у XVII веку, пише: „Рат се не сме преузимати изузев за обезбеђивање права, ако је већ рат преузет, он се мора водити у границама права и добре вере.“ Русо (J. J. Rousseau) у XVIII веку каже да је рат сукоб држава, а не правних лица или њихових група. Хобс (Hobbes) је у чувеном делу *Левијатан* (1651) и сам појам рата проширио; рат обухвата не само „стварну борбу“ него и „читава раздобље у коме је видљива спремност на рат“.

Питање зашто долази до рата и да ли је рат неизбежан врло је сложено питање на које је тешко јасан дати одговор. Поготово истинит. Целовит. Суштина и узроци рата могу се посматрати са различитих научно–предметних аспеката: религијског, филозофског, политиколошког, социолошког, правног. У оквиру различитих разматрања, говор о рату,

⁵³ О филозофима који пишу о рату и миру видети Кајтез, *Мудросћ и мач: филозофи о ѿајнама мира и райи*.

у суштини се своди на обнављање почетног, митског сукоба између два опречна начела: доба и зла, живота и смрти, светла и таме, јина и јанга. „У нашој историји било је понешто смисла и превише бесмисла: има понешто достојно дивљења и премног тога за осуду. Наша повест одвија се у знаку моћи и надмоћи, моћи разарања (рат), моћи стварања (култура) и моћи уједињавања (љубав).“⁵⁴ „Човек је... релативно мало хиљада година провео у култивисаном стању, а многе стотине хиљада година у некултивисаном.“⁵⁵ Теологија би рекла: човек је мало векова провео као хришћанин, а највише као паганин.

Религијско схватање рата⁵⁶ полази од човека као комплексног бића у коме се боре сила добра и зла. Према мишљењу религијских мислиоца нико не може бити окупиран ђаволом, изузев оног који му се добровољно даје, уз сагласност своје воље. Бог је човеку даровао слободну вољу. Онај који се не противи злу, не противи се управо због тога што је и сам зао. С обзиром да је човекова „унутрашња природа“, право место боравка добра и зла, то значи да се борба са злим може остварити само унутрашњим настојањима човека и да је преображај увек његов унутрашњи домет. Спољашњи обред добротe човека не чини добрим, јер док у његовој дубини не затрепери зрак Божје светлости и док он не одговори на тај позив пријемом љубави, радости и одлучности, никаква спољашња коректност и уздржаност, не могу му обезбедити победу над злим. Ко хоће да се бори са злим и да га превлада, он мора, не само да угуши спољашње путеве већ да достигне да се зла страст сопствене душе пронађе

⁵⁴ Đuro Šušnjić, *Religija II: Značenja, teorije, preplitanja, susreti*, Odabrana dela / Đuro Šušnjić, knj. 7 (Beograd: Čigoja štampa, 1998), 375.

⁵⁵ K. G. Jung, prema Esad Ćimić, *Politika kao sudbina: prilog fenomenologiji političkog stradalništva*, Edicija „Ideja“, knj. 21 (Beograd: Mladost, 1981), 166.

⁵⁶ „Библија говори о Богу као једином законодавцу и о моралном закону... Човек као икона Божја... примио је и усвојио закон Божји... Судба и људска срећа зависе од извршења... моралног закона... Све — мир и рат, здравље и болест — зависе од моралног закона... морални закон управља судбама народа...“ Протић, *Николај: Био-дидлографија*, 600.

и „преобразивши се прогледа; а кад прогледа да се разбукти; разбуктавши се да се очисти; пошто се очисти да се препороди; а препородивши се да престане да постоји у свом злом обличју.“⁵⁷ Добро не може да постигне спољашња сила.

Верски ратови су настали са појавом монотеистичких религија. Вера у једног, апсолутног Бога, искључује друге јер тврди да је само њен Бог Истина. У суштини мало је елементата у самим религијским догмама који би могли да се схвате као оправдање рата. Ако би рат зависио од истинске вере, онда га не би било, јер су све вере, по правилу вере у мир и спасење. Већина источњачких вера уче да се човек треба клонити не само насиља над људима већ и према другим живим бићима. Јудаизам изражава строгу заповест: „Не убиј“, чиме настоји да човека учини бољим а свет да претвори у Божју башту у којој: „И вук ће боравити са јагњетом, и рис ће лежати с јаретом, теле и лавић и угојено живинче биће заједно, и мало дете водиће их“ (Ис. 11, 6). Хришћанство, такође преузима наредбу „не убиј“ и додаје: „Благо онима који мир граде, јер ће се синови Божији назвати“ (Мт. 5, 9). Хришћански Бог је Бог мира не само према пријатељима већ и непријатељима. Ислам као религија захтева да нико не убија, осим у самоодбрани, када је дозвољено да се узвраћа истом мером „око за око, зуб за зуб“. Борба је само средство да се заштити права вера и примењује се једино према онима који је угрожавају. У Курану се између осталог каже: „Борите се на путу Божјем с онима који се боре са вама; али не будите неправедни, јер Бог не воли неправедне... не борите се с њима ако они не почну да се боре са вама: али ако они почну онда се и ви борите: то ће бити казна невернима.“ Ислам прихвата друге религије (толерише, али не дозвољава да се шире) које прихватају свету књигу.

На мировној конференцији неки од учесника тврдили су да „рат може да плане и без људске воље“. Николај на ове

⁵⁷ Иван Иљин, *О суйројсџављању злу силом*, превела с руског Ана Јаковљевић, Библиотека „Руски боготражитељи“, коло 7, књ. 49 [тј.] 40 (Београд: Zepter Book World — НИЦ Војска, 2001), 17.

тврдње говори да „рат може да плане и без људске воље, но не и без људске кривице; али пуким случајем не догађају се у свету ни много мање ствари него... рат.“⁵⁸ Одличан и мудар закључак Владике, као да је само изучавао рат у свом животу. А њему се рат наметао, он га је најмање желео. Западно-европска култура је ратоборна. Један прослављени монах у Бенаресу у Индији проповеда: „О, ви Американци, о, ви Европејци!... Сва... култура ваша свела се на борбу за моћ, за надмоћ.“⁵⁹ Николај пише да су покушали дати свој суд и решење за рат филозофи Ниче⁶⁰ и Макијавели.⁶¹ Владика тврди да „постоји библијско објашњење, потпуно супротно мишљењу Макијавелија“. Николај наводи да се у доба конференције бела раса ужурбано припрема за рат: „... да свет стоји пред новим ратом, то сведоче... јавне и тајне припреме свих... народа; ратни буџети... ужурбана активност... фабрика ратних оруђа, муниције... изградња ратних бродова... повећани бројеви сталног кадра... тајни савези и груписања појединих држава... за ратне сврхе... разгранате шпијунаже... неповерење државе према држави... мрачно предосећање и свеопшта узнемиреност духова...“⁶² Ипак, уз ратне напоре иду и припреме за мир. Залагање за мир је неискрено.⁶³

⁵⁸ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 11.

⁵⁹ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 12.

⁶⁰ Видети шире: Кајтез, *Мудроси и мач*, 515–528.

⁶¹ Кајтез, *Мудроси и мач*, 272–284.

⁶² Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 17–18.

⁶³ „... упоредо са припрема за рат корачају и припрема за мир. (... Иницијативом цара Николе сазвана је Прва Хашка Конференција мира 1899. Ова конференција отворена је... речима... цара: ‘Ми тражимо најефективнији начин да се осигура... народима благодат истинског и трајног мира...’ Представници народа потписали су протокол Хашке конференције и вратили се да продуже свој посао — оружање! Друга Хашка Конференција мира била је 1907. године... и опет се продужило по старом. После Светског рата основан је Лига Народа... : Протоколи се потписују сваке године, но стари посао оружања иде све јачим темпом. Сазвана је 1921. год. Вашингтонска Конференција за ограничење оружања... протокол је потписан, али се није скренуло са старог пута. Потом је... Кулиц сазвао у Женеви Конференцију од Три Поморске Силе, опет ради огра-

Николај није војник, стратег, државник, већ монах, владика и мудрац који добро схвата законитости духовног живота људи и начин деловања власти и држава. Све много подсећа на наше дане. Владика има јасну визију какав ће бити савремени рат. Николај пише: „То ће бити рат потпуно лишен милости, поштења и витештва. Витешки рат између Израиљца и Филистејаца, у којима две војске посматрају борбу између... Давида и Голијата, очекујући од исхода те борбе своју победу или пораз, само је... чобанска идила... идила је и рат на Косову између Срба и Турака... идила... и Наполеонов против Москве... будућим ратом неће се циљати... победа... него истребљење противника. Потпуно уништење не само бораца него и... позадине... родитеља, деце, болесника, рањеника и заробљеника... села и градова, стоке и кошева, железница и друмова!... Огањ ће се бацати нештедимице са земље, са воде и из ваздуха, на све што је противничко.“⁶⁴ Када видимо ратове од Другог светског рата до данас, речима Николаја, нема се шта додати нити одузети.

Николај говори шта ће се десити у будућима ратовима, а савремена наука то дефинише тврдњом да је рат постао тоталан и тоталитаран.⁶⁵ „Цифре будућег рата превазићи ће у сваком погледу... цифре свих... ратова у историји... биће мобилисани и дечаци од дванаест година... и многе жене и... девојке. Реквизицијом ће се одузети за војне потребе све, али све, што позадина буде имала: и последњи во, и последњи коњ и сва храна и сав новац... сва ће земља бити бој-

---

ничења оружања. Најзад је дошао и Келогов Пакт који су потписали велики број држава ‘отказујући се рата као средства националне политике’. И пошто се све... потписало ниједна фабрика оружја није смањила... ратну производњу... И тако у наше дане... се обистињава реч пророчка: *јоворе, мир, мир, а мира нема* (Јер. 8, 11). О миру се данас толико говори не зато што постоји мир, него зато што је мир у опасности... ми нисмо ни имали мира после завршетка Светског Рата... имали смо примирје а не мир. Имали смо и имамо ужурбано спремање за нови рат.“ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 18–19.

⁶⁴ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 21.

⁶⁵ Видети шире: Кајтез, *Социологија*, 720–729.

но поље.... сва ће се... планета претворити у... бојно поље... рат се неће водити... ни у име вере, ни у име слободе, нити у име домовине и нације... него... само у име мржње и освете, отмице и грабежи... Човек ће бити... ништаван... и бедан, и устрашен!⁶⁶ Тоталност и деструктивност будућег рата огледа се и у седећим речима Еп. Николаја: „Да ће цивилизовани свет ставити у службу... сав свој мозак, сву своју енергију и сав свој иметак... Да ће ужаси разарања у будућем рату превазићи све ужасе ратне из прошлих времена... Да ће се будући рат одликовати одсуством идеја и одсуством милости и јунаштва.“⁶⁷

Николај се пита који су узроци рата? Он сматра да за то нису квалификовани да нам објасне узроке будућег рата политичари, ултрапатриоте, филозофи, економисти. „Ко може озбиљно слушати... оне који рат сматрају природним и нужним ради... прогреса... Светски рат... је... учинио људе лошијим и наказнијим, физички и морално, а прилике политичке, економске и финансијске — погоршаним... ни мислиоци типа Макијавелијевог и Ничеовог ниуколико не објашњавају мистерију рата. Обоготворити извесне људе и дати им кључеве од рата и мира без обзира на... моралне скрупуле... на њихов однос наспрам Бога и ближњих значи, теоретисати насупрот... и стварности и вековном искуству... ко би нам... могао указати и објаснити узроке будућег рата, или рата уопште? Нико други до Светога Писма... Не постоји ниједна књига... изван Библије, у којој је описано толико ратова са... праизворним објашњењем... Ту је нагомилано огромно искуство... о ратовима, о победама и поразима...“⁶⁸ Николај појашњава да „у Библији нису описани сви ратови у историји... али... који су... описани и објашњени типични су за све ратове у прошлости и у будућности. Не мења ствар обим ратова, нити техника ратова; и локални и светски ра-

---

⁶⁶ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 22–24.

⁶⁷ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 24.

⁶⁸ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 25–26.

тови догађају се као последице истих узрока, те се... лако даду разумети кроз Библију. И будући рат... моћи ће се разумети и објаснити само кроз Библију... Прва човечија крв... просута на земљи, била је крв брата... У Каину и Авељу била је иста крв али не и исти дух, братска крв али не и братски дух... док је Авељов дух био осветљен Богом, дух Каина био је помрачен завишћу... И када беху сами у пољу *скочи Каин на Авеља браћиа својеї, и уди їа* (Пост. 4, 58). Тиме се отворила историја... на земљи... : братоубиством. Братоубиством из зависти!⁶⁹ То је казна за први грех Адама и Еве. Грех човека према човеку јавља се као последица греха човека према Богу, а рат човека према човеку јавља као последица рата човека према Богу. Николај закључује да узрок свих будућих ратова јесте људски грех.

Свети Николај тврди да је победник онај народ и војска који поштују веру и закон Божји. Наводи неколико примера победничких војсковођа чија је застава био Господ. „У долини Сидимској... где је Мртво Море, плануо беше рат између девет царева, четири на једној и пет на другој страни. То беше рат освете и пљачке... Цар Ходологомор беше главни војсковођ на једној... а цареви Содомски и Гоморски на другој страни. И победи... прва страна... Цареви Содомски и Гоморски падоше, њихова... војска разбеже се... а победници *узеше све длаїо у Содому и Гомору и сву храну њихову* (Пост. 14, 11)... победиоци беху учинили... несмотреност, која... прати све насилнике... за увек у историји ратовања, као неки невидљиви коноп око врата... Њима се у ратовима... прво даје победа само... да би... ужасније осетили пораз... Уз... робље... беше ухваћен и поведен и један праведан човек, Лот, синовац Аврама Божјег човека. Глас... дође до Аврама. И Аврам брзо сабра 318 слугу... па с поуздањем у Бога удари на оних пет... царева. И разби их Аврам тако страшно, да се они у бежању... не зауставише... до Дамаска. И ослободи Аврам Лота,

⁶⁹ Владика Николај Велимировић, *Раїї и Библија*, 25–28.

и све... робље... и поврати благо... људима у Содому.⁷⁰ Господ никад неће оставити без заштите своје вернике. Свети Николај када говори о моралном закону који треба да краси војнике и војсковође наводи пример Аврама: „... цар Содомски... понуди Авраму на дар све опљачкано благо иштући од њега само робље, рече му праведни Аврам: *Дижем руку своју ка Господу Боју вишињему, чије је небо и земља, заклинајујући се: ни конца ни рамена од обуће нећу узети од свега што је твоје...* (Пост. 14, 20–23). И не узе... Аврам ништа за себе. Чак ни... ратне трошкове... он не беше... пошао у рат да узме што је туђе... него да ослободи робље од безбожних тирана и да поврати имовину... робља... Сматрајући себе као заточеника правде, он је нашао... награду... што је правди извојевао победу.⁷¹ Николај насупрот Аврама наводи поступак Бизмарка 1870. године из Париза који изнуди пет милијарди франака од побеђене Француске. Закључак је јасан да врло лоше стоје хришћани у доба Николаја у односу на нека давна времена, а о данашњем стању морала војсковођа и државника и поштовања Бога да не говоримо и у томе је највећа опасност за пропаст западне хришћанске цивилизације.

Николај наводи и други пример да победом и поразом у рату одлучује вера у Бога. Мојсеј посла Исуса Навина да се с Израилцима бори против Амалика, а он се попе на брдо где се с уздигнутим рукама мољаше Богу. *И докле Мојсеј држаше у вис руке своје, надбијашу Израилци, а како би сјусио руке, одмах надбијашу Амалитани* (Исхода 17, 11). Николај објашњава да главни војсковођа не командује војском, него стоји на молитви Богу, док његов помоћник командује и води борбу с непријатељем. И не победи онај који води борбу колико онај који уздиже молитве. „Закон греха ублажи Бог Својом милошћу због молитве праведнога Мојсеја, вође народнога. Свевишњи је попустио... Амалику... да би страхом накарао Израил, али Он није допустио

---

⁷⁰ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 30.

⁷¹ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 31.

Амалику да победи до краја... него је... победу даривао Израилу због вере и молитве Мојсеја, слуге Свога.⁷² Николај закључује да они који ратују у почетку по допуштењу Бога могу да успевају, не ради своје снаге него ради греха оног народа којег нападају и да праведници као Аврам или Мојсије побеђују када под Богом као једином заставом својом војују за одбрану нападнутих и немоћнијих. Рат је, сматра Николај, место сусрета две непријатељске војске у којој побеђује војска која је морална и која верује у Господа. Зато као нигде другде војници и њихови заповедници морају бити морално усправни. *Кад оћидеш на војску на нејријатљехе своје, ѿада се чувај од сваке зле ствари* (V Мојс. 23, 9). Рат је мој говори Господ. Када Господ над војскама, има намеру с једним народом, онда нико у свету не може Га у тој намери осујетити.

Николај ишчитава Библију и каже да ни један народ не може грешити против Бога и живети у миру. „Да за казну једнога богоодступног... народа Бог употребљава понекад народе из велике даљине. Тако су за казну Хананских незнабожаца доведени Израилци из Мисира... за казну Европљана доведени... Атила и Џингис Кан, за казну Шпањолаца Сарацени, и за казну Балканаца Турци.“⁷³ Кад Исус Навин освоји утврђени град Јерихон без губитака, његова војска убрзо претрпе пораз пред неутврђеним Аморејским градићем Гајем. Узрок је била пљачка једног војника. Он признаде да је узео: „један непријатељски плашт... шипку злата... узео све то за себе, и закопао под својим шатором. Викну му на то војсковођ: *Што си нас смео? Господ да смете ѿеде...* (Ис. Нав. 7, 25)! И... би љуто кажњен: засуше га са камењем са... домом његовим... и са... стварима... крађеним и некрађеним. После овог крвавог очишћења од греха своје војске, крену Навин поново на Гаја, и освоји га без... жртава... неки народ који има неку божанску мисију... не сме газити закон Божји ни у једној... заповести. Не смегази-

⁷² Владика Николај Велимировић, *Раѿ и Библија*, 32.

⁷³ Владика Николај Велимировић, *Раѿ и Библија*, 39.

ти закон Божји ни војска... нити вође... ни појединац између најпростијих војника... он тиме ствара препреку ратном успеху целе војске. Што је један војник виши у чину, то је грех његов већа препрека успеху војске којој он припада. Грех главних старешина... против Бога... раван је... издајству и предаји непријатељу. Сваки грех у рату брже се свети него... у миру... рат је брзи обрачун Божји за дуго-трајна дела људска у миру... војник у рату мора бити чист од греха и са страхом стајати... пред Богом...⁷⁴ Запад је изгубио сазнање о духовној страни рата. Николај пише: „Одлучну улогу у рату они приписују машинама... војницима... и ратним направама.⁷⁵ ... Њихова филозофија рата зна само за масу и вештину...“⁷⁶ Заборавили су на веру у Бога. „Старешине... које су се држале Господа... осигуравали су мир у држави... Имати Господа за заставу, то је сачињавало доброту добрих старешина народних, судија, царева, првосвештеника, војвода и кнежева... За... цара Соломона беше сталан и непомућен мир у држави...“⁷⁷ Због добрих старешина Бог, дарује мир и благостање народу, одбија нападаче и даје победу; када се старешине погорде и отпадну од Бога, тада Он кажњава строго старешине и народ.

Николај тврди да људи на Западу су спремни да направе и савез са ђаволом само да однесу победу. „Они не гледају ни на дух ни на морал... народа, с којим праве савезе, него... једино на његову... материјалну снагу... на количну војника,

⁷⁴ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 40–41.

⁷⁵ „Када... дође до рата његов исход зависи од оних који га воде по мори-ма, на копну и у ваздуху, ... и од огромног извора људске снаге, оружја, финансијске моћи, транспорта и хране који су потребни за одржање оружаних снага и цивилног становништва зараћених страна“. Džon Barnet et al., *Ilustrovana istorija sveta. T. 4: Savremeni svet*, stručni redaktori jugoslovenskog izdanja Mihailo Vojvodić, Đorđe Stanković; prevod s engleskog Vasilija Đukanović (Beograd: Narodna knjiga — „Vuk Karadžić“ — Rad, 1983), 298 (изворник: Esmond Wright, gen. ed., *The Modern World* (London: The Hamlyn Publishing Group Limited, 1979)).

⁷⁶ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 42.

⁷⁷ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 51.

бајонета, ратног материјала, ратне производње и новаца... Бонапарта је био... спреман да пређе у Ислам, када је ратовао на Истоку, само да би дошао до успеха! Аустрија је на почетку XIX столећа помагала ослобођење Хришћана на Балкану од Турака, а на крају столећа стварала је пријатељство с Турском против тих истих Хришћана...⁷⁸ Запад је помагао Турке против Грка. Савез са злом доноси зло. Од моралних врлина савезника зависи исход рата. Николај закључује да безбожни савезник у рату навлачи несрећу како на себе тако и на своје добре савезнике.

Владика Николај даље ишчитава Библију и тврди да као што, према теолошком поимању рата, не одлучује величина војске тако не одлучује ни снага оружја. „У рату су људи... као мртваци без Божје... помоћи. А Божја сила... дарује се праведницима...⁷⁹ Ксеркс беше ударио на... Јеладу са 2.000.000 војника, па мораше бежати испред несравњено мање војске грчке. Наполеон је ушао у Москву с великом и добро наоружаном војском, а из Москве је утекао сам... Турци су били... боље наоружани него Срби сељаци из Устанака, па им оружје није помогло... сетимо се Немаца из... Светског Рата. Нису ли тада Немци били и оружнији и у сваком погледу спремнији за рат од целог... света? Па ипак, то није могло спречити њихов пораз и слом. Свето Писмо Божје... нас учи да оружје у рату не помаже... Помаже само Бог. А Бог помаже верујућим, чистим и праведним, да одо-

⁷⁸ Владика Николај Велимировић, *Раи и Библија*, 56.

⁷⁹ Тома Аквински написао је важну расправу о праведном рату. „Рат је... праведан, ако су испуњена истовремено три услова. Прво, ако рат објави владар. Друго, ако се води за праведну ствар... да би се кривац привео правди. Треће, када су праведне намере. Трећи услов се може разложити на два друга. Најпре, праведан рат помаже да се успостави бољи и трајнији мир... он се не сме водити на начин да се противнику наноси већа штета него што ратне операције изискују... Праведно ‘право у рату’ ће се у основи ослањати на два начела: пропорционалност употребљених средстава и имунитет небораца.“ Милан Матић, ур., *Енциклопедија политичке културе* (Београд: Савремена администрација, 1993), 913.

ле неверним, нечистим и неправедним...“⁸⁰ Рат не одлучује војска и оружје него Бог.

Свети Николај наводи примере онога што данас зовемо асиметрични рат. Цар Саул водио је рат с Филистејима у долини Или. „У... рату се десио... знаменити двобој Голијата и Давида који је решио исход рата. Голијат је био... људина, висок... страшно оклопљен и наоружан... Давид... беше дечак, најмлађи од осам синова... пастир код оваца. Без оклопа, без оружја, без оружника, без икаквог ратног искуства. Он није... војник, нити је био узет у војску,⁸¹ ... беше дошао од куће и донео комору браћи... Стојећи међу војском Сауловом Давид виде Голијата и чу како се руга Израилцима и како их зачикава, да би му неко од њих изашао на мегдан, али нико изаћи не смедоше. Узбуни се и крв и дух у младого Давида, и изјави Давид, да је он вољан изаћи... на мегдан. Браћа га... одвраћаху... и упућиваху овцама, али он оста упоран. Тада му цар Саул даде свој шлем и оклоп и мач. Узевши то на се Давид осети тежину, па свуче и врати говорећи: *не моју ићи с тијем јер нијесам навикао...* прихвати у руке своју праћку и пастирски штап, и тако изађе на мегдан Голијату. Видевши га Голијат, насмеја му се и наруга, и довикну му: *еда ли сам њсејо, ње идеш на ме са шїїайом?* Тада Давид одговори...: *їи идеш на ме с мачем и с койљем и са шїїийом; а ја идем на ње у име Госїода над војскама... Данас ње ње даїи Госїод мени у руке, и убићу ње, и скинућу главу с њеде...* Па заврши Давид... речима: *и знаће сав овај збор да Госїод не сїасава мачем ни койљем.* Разјарени Голијат јурну на Давида, а Давид стави камичак у праћку, па замахну... Камичак звизну кроз ваздух и погоди Голијата усред чела. Голијат се сруши на земљу... А Давид притрча, дохвати његов мач и одсече му главу (I Самуила 17).“⁸² Николај верује да тамо где Бог помаже довољна је и праћка.

⁸⁰ Владика Николај Велимировић, *Раї и Библија*, 60.

⁸¹ Ово је класични пример онога што савремена војна наука и стратегија назива асиметрични рат. Моћ против немоћи.

⁸² Владика Николај Велимировић, *Раї и Библија*, 61–62.

„Ко се у рату узда у своје оружје, по богозабораву и гордост-ти срца свога, тај срамно губи...“⁸³

Велики јунак јудејски Јуда Макавеј буде нападнут од Сирона војводе Сиријског. Сиријаца је било страшно много. Уплашише се Јудејци и рекну Јуди: *како можемо ми у овако малом броју борићи се њрошћив њакве силне множине? А њоред њоѡа ми смо сасвим ослабели не једући нишћиа до сада! Јуда им на њо одѡвори: моју лако и многи ѡасћии у руке немноћих; у Боѡа недесноѡа нема разлике, да ли ће сѡасићии кроз многе или немноге. Јер ѡбједа у раћу не дива здоѡ множине војске, неѡ с неѡа долази сила. Они иду ѡрошћив нас са множином надменосћии и безѡишћива, да исћиреѡе нас и жене наше и децу нашу, и да би нас оѡљачкали. А ми се боримо за душе наше и законе наше. И сам Госѡод скрушиће их ѡред лицем нашим, а ви се не сћирашићии њих* (I Мак. 3, 17–22). И Јудејци разбише војску Сиријаца и многе посекоше, а остале нагнаше у дивље бекство.

Наполеон у својој охолости нападе „на Русију са огромном војском какву Европа не виде од древних времена... у Русији... владаше цар Александар, који углавном *чињаше шћии је ѡраво ѡред Госѡодом*. Међу великашима... беше много греха... Због грехова руских, а не због своје убојне силе, даде се Наполеону⁸⁴ да уђе у руску земљу и да је покори до Москве. И тај успех још више уздиже охолост цара Наполеона... А народ руски у својој беди... покаја се за све грехе своје, ... завапи ка Богу за помоћ и спасење. Тада би војсковођ руске војске Кутузов,⁸⁵ човек смеран, тих и богобојажљив. Он се

⁸³ Владика Николај Велимировић, *Раћи и Библија*, 64.

⁸⁴ „Човек... служи као несвесно биће и оружје за постизање историјских, општељудских циљева. Што је више на друштвеној лествици... тим је очигледнија одређеност и неизбежност сваког његовог поступка. Баш такав човек... који располаже великом власти и... својом делатношћу врши историјску мисију која му је поверена и додељена...“ Толстој, *Раћи и мир*, IV, 12.

⁸⁵ Лав Толстој у своме ремек делу *Раћи и мир* јасно кроз речи грофа Болконског о Кутузову износи теолошко схватање рата: „Он зна да има нешто јаче и значајније од његове воље, а то је неизбежни ток догађаја и он уме да их види, уме да схвати њихову важност, те према тој важнос-

не уздаше... у број ни у оружје но у Бога Јединога... Кутузов ћутао и Богу се мољаше... изненадно се Москва запали, и страх неописан уђе у војску цара францускога. И... цар француски побеже, сам... Војска његова би сатрвена, а земља руска потпуно ослобођена...⁸⁶ Наполеон је био прогнан на Свету Јелену. „Седам година проведе... на том острву као очајник, док се постепено гордост његова не смири и срце му не омекша. И поче Наполеон у смерности с дивљењем говорити о Христу... ‘да Исус није био само човек. Његова религија то је тајна, која проистиче из познавања људи, али таквога... какво се не може назвати знањем човечијим... Он је дошао у свет... да открије законе Духа. Александар, Цезар, Карло Велики и ја — ми смо основали велика царства. Но на чему...? На сили... Једини је Исус основао Своје царство на љубави, и... сада милиони су готови умрети за Њега.’“⁸⁷ Николај тврди да и у модерно време, као и у древна времена, Бог одлучује сваки рат и да модерни ратови као и древни, само се могу разумети и објаснити у библијској светлости.

Николај објашњава Први светски рат у светлости Библије. Постоје две казнене експедиције из Европе. Прва је била против Кине 1897–9, а друга против Србије 1914. г. Шта је био повод тим интервенцијама? „Два немачка мисионара погинуше у Кини 1897. године и немачки цар направи... узбуну у Европи, и побуди европске Велике Силе на... казнену експедицију... Силе... ударише... и свака узе... што хтедне... Друга казнена експедиција... злогласнија, била је против Србије. У Сарајеву 1914... погинуше... принц Фердинанд... и његова супруга... казнена експедиција није смишљена... ради освете... колико ради захвата земље балканске... власти... стратегије... и плена...“⁸⁸ Атентат је био само повод: „... европске Државе биле су спремне за рат, а узроци за рат... скривали су се

ти уме да се одрекне учешћа у тим догађајима, да се одрекне своје личне воље управљене на друго што.“

⁸⁶ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 74–75.

⁸⁷ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 75.

⁸⁸ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 80–81.

у... гресима европских народа, споља и унутра... Споља — у тиранисању и пљачкању других народа...; а унутра у богоборству, охолости... и неморалу... у безочном презирању и гажењу закона Христовог... То је... узрок... страшном рату.⁸⁹ Николај затим спомиње неке од учесника Великог рата. „Русија имаше у почетку рата велике успехе... због добре душе цара руског и... већине Христољубивог народа руског, *који чињаше шћо је йраво йред Госйодом* и који ступи у рат... ради одбране... Србије. По том Русија поче губити и изгуби много... због безакоња интелигенције руске, *која чињаше... зло йред Госйодом...* И... што је... узела удела у европском... Христоборству. Њу Бог казни и пре свију и жешће од свију због тога што она беше главна Христоносна и најхришћанскија држава на земљи. Она беше најјача тврђава Христова... са мисијом да христијанизира пагански свет. Нови Израил! Али речено је: *коїа Бої највише људи оноїа највише кара* (Јев. 12, 5).⁹⁰ Николај спомиње и Србију. „Србија... у првој година рата добијаше и губљаше наизменично... По том изгуби сву земљу... огромну војску и материјал и потону у беспримерно страдање, које трајаше пуне три године... због греха који почини интелигенција српска, затрована... међусобном мржњом... и због... народа, у коме се беше одомаћила крађа... свађа, псовка, непоштовање родитеља... брака и... недеље, што... беше *зло йред Боїом...* Али на крају Србија однесе сјајне победе, и поврати своје земље, и ослободи и уједни сву браћу своју. А ово би... због народног исповедања грехова... због дубоког покајања... и вапијања ка Богу за помоћ, и друго, због праведности и побожности краља српског и све четири велике српске војводе *који чињаху шћо је йраво йред Госйодом...*“⁹¹ Библијско је искуство да број војника и оружје не помаже ништа, ако је одсутна правда Божја, јер она неминовно за собом повлачи и одсуство Божје помоћи у рату, и

⁸⁹ Владика Николај Велимировић, *Раїи и Библија*, 81–82.

⁹⁰ Владика Николај Велимировић, *Раїи и Библија*, 85.

⁹¹ Владика Николај Велимировић, *Раїи и Библија*, 86–87.

сигурно води у пораз у рату без икаква обзира на многољудство и оружаност. То је тврђење и искуство библијско. „Примените то на ратујуће стране у Светском Рату, и задивићете се, како се дословице све догодило онако како је... описано у Библији. Немачка са... савезницама (Аустријом, Младотурском и Бугарском) била је најспремнија за рат... Савезници... били су полуспремни или сасвим неспремни... Немачка је била оружнија од васцелог... света... она је и бројем и оружјем била далеко надмоћнија од непријатеља... зашто их није победила?“⁹² Немци нису заузели Париз јер су према мишљењу славног генерала Фоша направили крупне стратегијске грешке. Николај, наравно, у свему види промисао Господа и пише: „... кога Бог хоће да казни, прво му узме памет, и улије... страх... и тако га збуни и порази. Аустрија је имала и оружнију и спремнију и одморнију војску на Руднику него Србија, па је... претрпела пораз, ... и уништење... своје војске... Јасно је као сунце... да је у Светском Рату⁹³ свака зараћена страна час губила, час добијала не због броја војске и количине оружја него због нечега невидљивог... библијског. Свака држава имала је своје бреме грехова, због којих је требало да трпи... поразе. И свака је имала неку правоту пред Богом... због које јој је Праведни Судија плаћао неком победом... Сваки рат па и Светски био је расплата Божја са људима и народима. На најосетљивијим и најфинијим теразијама, на којима се мере не само дела него и душе, мисли и

---

⁹² Владика Николај Велимировић, *Раџи и Библија*, 87–88.

⁹³ „Први светски рат је био, први општи рат за поновну прераспodelу већ подељеног света. Први светски рат представљао је до тада највећи сукоб држава у погледу димензија и људских маса које је обухватао, и у погледу територија на којима се водио. У њему је активно учествовало 36 држава, чије је становништво бројало преко 800 милиона људи. Број мобилисаних у времену од 1914. до 1918. године износио је око 36.5 милиона људи, док је у исто време број погинулих износио око 10 милиона људи. Области најкрвавијих сукоба налазиле су се, углавном у Европи, док су ратне операције вођене на подручју 14 држава.“ Žarko Gudac, Miroslav Đorđević, *Politička istorija XIX i XX veka: svetska i nacionalna* (Beograd: Fakultet političkih nauka — Čigoja štampa, 1999), 69.

осећања људи, одмерила је Вечна Правда и дала свакоме оно што је заслуживао.⁹⁴ Јасно и врло језгровито.

Николај о светском миру каже: „Од квалитета нашег мира зависи да ли ће рата бити... Кад би наш живот у миру био богоугодан, до рата... не би ни дошло... Безбожан мир је колевка рата... Узроци будућег рата наслеђени су... од прошлога рата. Он су се почели гомилати још од прошле конференција мира...“⁹⁵ Конференција мира је радила мучно и на њој се мање говорило о миру него о ратној одштећи. Није било благослова Божјег, и због тога је створен један неблагословен мир у свету. „Савезници су диктирали услове мира и поделили су блага побеђених како су хтели... Забрањили су побеђенима да држе војску... а себи су то дозволили... Међу свима узроцима рата будућега, као и ратова прошлих основни је и главни узрок безбоштво или отпадништво од Бога... *Нема мира безбожницима вели Госјод* (Иса. 48, 22).“⁹⁶ Безверство је ухватило корена у свима државама Европе и Америке. „Свака... увреда Бога... доноси беду као: сушу, поплаву, болест, неред, назадак... и рат као круну свих беда...“⁹⁷ Егоизам, национализам, империјализам, материјализам, култура и хедонизам су демони Запада. Безгранична жеђ људи Запада за уживањем и поседовањем ствара међу људима завист, злобу, мржњу и борбу. Све су то ратни бацили, који кад се умноже морају довести до рата. Људи са Запада су опчињени идолима (демонима) што доводи људе до лености, кварежи, трулежи, одвратности, самоубиства и:»...како њихова незасићеност доводи људе до крајњег огорчења, зависти, роптања, безобзирности, насиља... сви идоли дишу мржњом и презрењем... Христа... и... воде људе рату... хришћански народи који су били у духовном браку са Христом, постали вероломни и предали се ниским везама са ништавилима... узроци будућих ратова су у богоотпад-

⁹⁴ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 88–89.

⁹⁵ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 90.

⁹⁶ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 90–91.

⁹⁷ Владика Николај Велимировић, *Рај и Библија*, 92

ништву и идолопоклонству хришћанских народа...⁹⁸ Нема разлике између ратова библијских и „небиблијских“. „Сви су ратови од почетка до краја историје библијски... сви стоје под живом и активном и свемоћном контролом... Невидљивога, Свеодлучујућег; сви произилазе... из греха обе зараћене стране или једне...; у свима њима влада библијска узрочност, и сви се свршавају... како то вечна... Правда просуди... Када људи нагомилају узроке рата... Бог попушта рат и одлучује исход рата. *Ниједан од врабаца не може њастии на земљу без оца вашеја... вама је и коса сва на главу њредбројана* (Матеј, 10, 20–30)... кад ни један врабац не може пасти без Божје воље, како може пасти... народ или један човек у рату?“⁹⁹ Николај је потпуно убеђен и сигуран да ће Бог доделити победу оној ратујућој страни, која буде имала најтврђу веру у Њега, а да ће богоотпадан и незакон народ изгубити рат, без обзира колико га бројчано има. „Богоотпадним и незаконим вођама... народа неће помоћи ни памет ни рачуница, ни војска, ни култура, ни оружје, ни дипломатске мреже, ни лепоречитост, нити ишта у свету материјалном. Народ... који се... буде држао Христа... биће или од рата поштеђен, или ће из рата изаћи победоносан... без обзира на његов број, културу и оружје.“¹⁰⁰ Бог попушта на безбожне људе и народе рат јер мир скрнавe гресима и безакоњима, ратујући против Бога. *Људе ће убиџи мир њихов, а безумне ће њојубиџи сређа њихова* (Приче Сол. 1, 32). „Содом и Гомор нису пропали од рата него од мира, од безбожног мира... Лицемерство велико овладало је старешинама хришћанских народа, те говоре... о миру а праве тајне уговоре... Сваки... тајни уговор њихов значи рат. *Бездожнике ће даџи њод мач, џовори Госџод* (Јер. 25, 31). И давао их је, и даће их.“¹⁰¹ Зашто Господ допушта на људе и народе рат? Бог зна да невоља грешне људе враћа Истини. У миру и обиљу људи постају безбожни и себични. „...“

⁹⁸ Владика Николај Велимировић, *Раџи и Библија*, 95–97.

⁹⁹ Владика Николај Велимировић, *Раџи и Библија*, 98–99.

¹⁰⁰ Владика Николај Велимировић, *Раџи и Библија*, 99.

¹⁰¹ Владика Николај Велимировић, *Раџи и Библија*, 103

А кад не помогну мање невоље, Бог попушта врховну невољу, невољу над невољама — рат. *Од мача ће поинути сви прјешници између мојеј народа, који говоре: неће доћи, ниши ће нас задесити зло* (Амос 9, 10) ... у Европи и Америци... свуда хучи од спреме за рат, јер свуда се ратује против Христа... Неред, насиље, грабеж!¹⁰²

Владика Николај одговара на најтеже питање: Да ли је Спаситељ као принц Мира био за рат? Одговор Николаја је јасан и недвосмислен: „И рат ништа друго није до шиба, коју Бог пушта на децу своју, да би их коначне пропасти спасао. Бог, чија је љубав према људима... већа од љубави материнске, не попушта ту шибу на род људски из... злобе него једино... из брижне љубави... Христос открио је људима циљ... живота на земљи, и показао... пут... У вези... са ратом могло би се рећи: шта користи једном човеку или једном народу, да цео свет покори, а душу своју... изгуби? Ма колико да је царство земаљско, оно данас јесте а сутра није, док је царство Цара Небескога непролазно.“¹⁰³ Николај објашњава који је то једини рат који је угодан Господу. „А то је *раш ирошив самога себе*... Не води ли човек рат против себе, он га мора водити против Бога и... људи... ни циљ ни пут, како... је Господ... открио и показао, не садрже у себи рат... човека против човека... народа против народа... *Слуша који зна вољу његова, диће дијен много. А који не зна ња заслужи дој диће дијен мало* (Лк. 12, 47–48) ... Тиме се објашњавају чешћи ратови међу хришћанима... Хришћани... знају вољу Господара... због чега бивају шибани често и много... тиме се објашњава зашто је Европа имала више ратова за последњих сто и педесет година него сав остали свет укупно... Христос је научио људе, како да воде рат против самих себе. Да би тим ратом себе укротили... смирили, облагородили... обожили... Али Својим пророчким духом Он је провидео, да сви људи неће хтети Њега послушати, и да ће...

¹⁰² Владика Николај Велимировић, *Раши и Библија*, 105.

¹⁰³ Владика Николај Велимировић, *Раши и Библија*, 109–110.

бити многи ратови. *Чућеиѣ райѣове и ѣласове о райѣовима. Јер ѣе усѣаиѣи народ на народ и царсѣиво на царсѣиво* (Мат. 24, 6–7). Спаситељ је донео мир у људе, ... добру вољу, ... разум, открио циљ, указао пут, именовао средства, понудио сталну помоћ... све те дарове божанске многи ће одбити, и... биће шибани бичем рата. Неће бити шибани ратом одмах... него после... предугог Божјег трпљења и праштања. Кад се сва друга... средства исцрпе, онда ће Небеска Љубав прибећи крајњем средству — шибаву Своје деце бичем рата.¹⁰⁴ Христос је испуњен безграничном љубављу према људима, па је проричући рат Христос *се зайлака* (Лк. 14, 41).

Свети Николај на завршетку ове књиге недвосмислено тврди да се рат може једино разумети и објаснити у светлости библијској. Сва светска литература не објашњава ратове ни издалека колико Свето Писмо. Узрок рата према телешком поимању јесте: „Док год људи ратују против Бога својим мислима, жељама и делима, узалуд они сањају о миру. Хтели они или не, рат мора нићи тамо где је семе рата посејано. Рат против Бога, јаван или тајан, неизбежно доводи до рата међу људима...“¹⁰⁵ Христос је апостол Мира, вера у њега је пут Мира. „Кад се родио Кнез Мира, над Витлејемом су певали хорови ангела: *Слава Боју на висини, мир на земљи и добра воља међу људима*. Слављење Бога долази... на прво место и њиме се условљава први мир и добра воља. Кад би људи искали мир ради славе Божије, добили би га несумњиво, и тај мир се више не би одузео од њих.“¹⁰⁶ Слагали се или не са владиком Николајем, по питању рата, оно што је неоспорно јесте његова сјајна аргументација, познавање материје, ерудиција и исконска вера. Велико је задовољство и уживање читати од мудраца како јасно, лепо и уверљиво гради своју мисао и доноси врсне закључке. Срећан је народ који је имао оваквог човека, молитвеника и светитеља.

¹⁰⁴ Владика Николај Велимировић, *Райи и Библија*, 112–113.

¹⁰⁵ Владика Николај Велимировић, *Райи и Библија*, 116.

¹⁰⁶ Владика Николај Велимировић, *Райи и Библија*, 118.

Литература:

- Barnet, Džon, et al. *Ilustrovana istorija sveta. T. 4: Savremeni svet*, stručni redaktori jugoslovenskog izdanja Mihailo Vojvodić, Đorđe Stanković; prevod s engleskog Vasilija Đukanović. Beograd: Narodna knjiga — „Vuk Karadžić“ — Rad, 1983.
- Čimić, Esad. *Politika kao sudbina: prilog fenomenologiji političkog stradalništva*, Edicija „Ideja“, knj. 21. Beograd: Mladost, 1981.
- Gudac, Žarko, i Miroslav Đorđević. *Politička istorija XIX i XX veka: svetska i nacionalna*. Beograd: Fakultet političkih nauka — Čigoja štampa, 1999.
- Peri, Marvin. *Intelektualna istorija Evrope*. Preveo sa engleskog Đorđe Krivokapić. Biblioteka „Agora“ / [Clio]. Beograd: Clio, 2000.
- Šušnjić, Đuro. *Svetac kao metafora*. Beograd: Čigoja štampa, 1997.
- Šušnjić, Đuro. *Religija II: Značenja, teorije, preplitanja, susreti*, Odabrana dela / Đuro Šušnjić, knj. 7. Beograd: Čigoja štampa, 1998.
- Wagar, W. Warren, ed. *Science, Faith and Man: European Thought Since 1914*. The Documentary History of Western Civilization book series (DHWG). New York: Harper Torchbooks, 1968. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-00381-5>.
- Wright, Esmond, gen. ed. *The Modern World*. London: The Hamlyn Publishing Group Limited, 1979.
- Басински, Павел. *Лав Толстїој: декстїво из раја*. Превела с руског Љубинка Милинчић. Београд, Руссика, 2014.
- Велимировић, Владика Николај. *Раїи и Библија*, Библиотека „Теодул“, књ. 4. Зрењанин: Петровград, 2002.
- Велимировић, Николај. „Национализам Светога Саве“. *Православље: оріан Удружења срїскої љравославної свештїенстїва Архиепископїје деоїрадско-карловачке*, год. II, бр. 4–5 (1935): 102–109.
- Велимировић, Николај. *Живоїи Свейїої Саве*. Линц: Православац, 2003.

- Велимировић, Николај. *Мисли о добру и злу*. Нови Сад: Арт принт, 1999.
- Гудзи, Н. К. „Предговор“. У Лав Николајевич Толстој, *Рај и мир*, I, превели Милован и Станка Глишић, Библиотека „Просвета“ / [Просвета, Београд], књ. 180, 5–22. Београд: Просвета, 1974.
- Достојевски, Фјодор М. *Браћа Карамазови*, књига I. Превео с руског Јован Максимовић. Београд: Рад, 1975.
- Иљин, Иван. *О суйројистиављању злу силом*. Превела с руског Ана Јаковљевић, Библиотека „Руски боготражитељи“, коло 7, књ. 49 [тј.] 40. Београд: Zeptr Book World — НИЦ Војска, 2001.
- Јовановић, Миливоје М. *Монах Калисј*. Београд: Нова Искра, 2011.
- Јовановић, Слободан. „О Епископу Николају“. У Протић, Милосав. *Николај: Био-дидлиографија, 1880–1941*, Сабрана дела, књига I, 547–548. Шабац: Издање Епархије шабачке, 2012.
- Кајтез, Илија. *Мисао и космос: човек у њојрази за смислом животоа*. Београд: Добротољубље, 2018.
- Кајтез, Илија. *Мудросј и мач: филозофи о њајнама мира и рајиа*, Библиотека „Војна књига“, књ. 1757. Београд: Медија центар „Одбрана“, 2012.
- Кајтез, Илија. *Социолоија*, Библиотека „Војна књига“, књ. 2184. Београд: Медија центар „Одбрана“, 2019.
- Мајевски, Владимир. „Смрт Владике Николаја“. У Протић, Милосав. *Николај: Био-дидлиографија, 1880–1941*, Сабрана дела, књига I. Шабац: Издање Епархије шабачке, 2012.
- Максимовић, Св. Владика Јован. „О Светом Владици Николају“. У Протић, Милосав. *Николај: Био-дидлиографија, 1880–1941*, Сабрана дела, књига I, 549–550. Шабац: Издање Епархије шабачке, 2012.
- Матић, Милан, ур. *Енциклопедија њолијичке кулјуре*. Београд: Савремена администрација, 1993.
- [Мићовић,] Владика Јоаникије, Епископ будимљанско-никшићки. „Литије су мелем за братске ране“. Интервју Епископа будимљанско-никшићког Јоаникија за лист *Печай*, разговарала Наташа Јовановић. *Печай: лисј слободне Срдије*, година XIII, бр. 606 (16. фебруар 2020).

- Најдановић, Димитрије. „Епископ Николај“. У Протић, Милисав. *Николај: Био–библиографија, 1880–1941*, Сабрана дела, књига I, 576–577. Шабац: Издање Епархије шабачке, 2012.
- Поповић, Јеромонах Јустин. „Осврт на Николајеве *Молийве на језеру*“. У Протић, Милисав. *Николај: Био–библиографија, 1880–1941*, Сабрана дела, књига I, 567–568. Шабац: Издање Епархије шабачке, 2012.
- Протић, Милисав. *Николај: Био–библиографија, 1880–1941*, Сабрана дела, књига I. Шабац: Издање Епархије шабачке, 2012.
- „Сећање Еп. Јована Велимировића на Епископа Николаја“. У Протић, Милисав. *Николај: Био–библиографија, 1880–1941*, Сабрана дела, књига I. Шабац: Издање Епархије шабачке, 2012.
- Толстој, Лав Николајевич. *Рај и мир*, I. Превели Милован и Станка Глишић, Библиотека „Просвета“ / [Просвета, Београд], књ. 180. Београд: Просвета, 1974.
- Толстој, Лав Николајевич. *Рај и мир*, IV. Превели Милован и Станка Глишић, Библиотека „Просвета“ / [Просвета, Београд], књ. 183. Београд: Просвета, 1974.

* * *